

Галина МЕШКО

*Доктор педагогічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
hal-meshko@ukr.net*

Олег ГАВРИШОК

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
havryshok@ukr.net*

ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ЦІННІСТЬ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Відповідальність є важливою рисою успішного фахівця незалежно від обраної галузі чи професії. Ця риса визначає здатність особистості бути надійною, дисциплінованою і готовою взяти на себе відповідальність за свої дії, вчинки та їх результати. Відповідальний спеціаліст завжди дотримується своїх зобов'язань і обіцянок. Він чітко розуміє свої професійні обов'язки і здатний виконати їх вчасно і якісно, володіє високим рівнем самоконтролю і дисципліни. Такий працівник здатний організувати робочий процес, планувати час і виконувати завдання без нагадування чи контролю ззовні. Відповідальний фахівець готовий до постійного самовдосконалення, опанування нового і впровадження інновацій у професійну діяльність. Він дотримується високих етичних стандартів і принципів, Кодексу професійної честі, і діє згідно з встановленими правилами і нормами.

Професійна відповідальність є важливим ціннісним орієнтиром у системі вищої освіти, оскільки сприяє формуванню компетентних, етичних і відповідальних фахівців своєї галузі. Існують різні підходи до класифікації цінностей і численні визначення цього поняття. Так, Г. Редькіна зазначає, що «Єдиної класифікації цінностей не існує. Одні характеризують цінність як об'єктивну суть речей, інші – як власне цінність, грошову вартість предмета, треті – ототожнюють із поняттям блага, корисності для особистості, четверті – пов'язують із суб'єктивною значущістю даного предмета для життєдіяльності людини, п'яті – з його властивостями задовольняти потреби, інтереси, бажання» [2, с. 59].

Дослідниця Р. Винничук [1] вважає, що для визначення цінності не достатньо лише мати об'єктивну основу. Необхідне суб'єктивне сприйняття цього об'єкта чи явища як цінності, тобто визнання його значущості для суб'єкта, що виражається у формі емоційного переживання. Почуття є єдиним спільним елементом у різних випадках ціннісного ставлення; воно є простою формою існування цінності для суб'єкта і часто є основним критерієм упорядкування і класифікації цінностей.

У контексті нашого дослідження важливим є підхід І. Тичини, котра вважає, що «цінності як двохелементні за своєю природою, визначають не лише змістовий, а й процесуальний аспект діяльності. Тобто, система цінностей обумовлює не лише вибір об'єкту потреби, мотив, який викликає діяльність, а й тактику діяльності, конкретні прийоми і методи дій, які обираються для розв'язання певних завдань [3, с. 343].

З урахуванням зазначеного вище, виокремимо кілька аспектів, які сприяють увиразненню професійної відповідальності як цінності вищої освіти. Вища освіта сприяє формуванню етичних стандартів у студентів. Здобувачі вищої освіти вчаться розуміти етичні принципи своєї професії і визначати, як вони повинні діяти у різних ситуаціях. Професійна відповідальність передбачає дотримання етичних норм і правил щодо виконання професійних обов'язків. Вона покликана забезпечити високий рівень компетентності випускників закладів вищої освіти. Майбутні фахівці мають усвідомити свої професійні обов'язки і мати необхідні знання, навички і вміння для виконання на високому рівні завдань професійної діяльності.

Вища освіта спонукає студентів до усвідомлення впливу результатів їхньої діяльності на суспільство і дотримання стандартів доброчесності, довіри та взаємовідносин з громадськістю. Професійна відповідальність передбачає готовність до особистісно-професійного саморозвитку, постійного самовдосконалення і навчання протягом усього професійного життя. Студенти повинні розуміти необхідність постійного розвитку професійних компетентностей, оскільки це дасть їм можливість залишатися актуальними в своїй професійній діяльності і конкурентоспроможними на ринку праці.

Відповідальність передбачає дотримання принципів довіри та доброчесності у професійній діяльності. На етапі професійної підготовки у закладі вищої освіти увагу студентів зосереджують на важливості чесності та прозорості у виконанні своїх обов'язків, необхідності дотримання академічної доброчесності.

В освітньому середовищі закладу вищої освіти розвиваються міжособистісні навички майбутніх фахівців, зокрема спілкування, співпраця, а також лідерство й емпатія, які у майбутньому сприятимуть конструктивній, успішній взаємодії з колегами, клієнтами та іншими учасниками професійного оточення.

Сучасна вища освіта передбачає розвиток умінь студентів застосовувати нові ідеї та інновації для підвищення ефективності професійної діяльності та її результативності, а також сприяє розвитку креативного мислення і здатності до інноваційного підходу щодо вирішення проблем. Однією з важливих компетентностей, що формуються у закладах вищої освіти, є готовність студентів приймати обґрунтовані рішення у складних ситуаціях. Вища освіта сприяє розвитку аналітичних здібностей і критичного мислення, що допомагає майбутнім фахівцям адекватно оцінювати і реагувати на професійні виклики.

Дуже дефіцитним ресурсом у сучасному світі є час. І важливо вміти ним розпоряджатись. У закладі вищої освіти студенти опановують основи тайм-менеджменту, набувають навичок ефективного управління часом і ресурсами, що є важливими аспектами професійної відповідальності. Вони вчаться планувати власну діяльність, виконувати завдання вчасно і якісно, а також ефективно використовувати доступні ресурси.

Професійна відповідальність сприяє розвитку професійної самосвідомості здобувачів вищої освіти, навичок рефлексії професійної діяльності, а також виявленню сильних і слабких сторін особистості майбутнього фахівця, розвитку їх аутопсихологічної компетентності.

Виділені нами аспекти професійної відповідальності увиразнюють її як професійну цінність, необхідну умову успішної кар'єри, ключову компетентність майбутніх фахівців. Тому важливо визначити й обґрунтувати психолого-педагогічні умови і технології цілеспрямованого формування професійної відповідальності майбутніх фахівців на етапі професійної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винничук Р. В. Провідні наукові позиції щодо систематизації та класифікації цінностей. *Людський потенціал у контексті сучасних соціокультурних перетворень*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 24-25 травня 2022 р. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. С. 89-92.
2. Редькіна Г. Дисциплінарні підходи до визначення цінностей в умовах інформаційного суспільства. *Феномен соціальної консолідації у Центральній Східній Європі: нові реалії та виклики* : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. 26 вересня 2023 року. м. Кишинев–м. Одеса. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 58-61.

3. Тичина І.М. До проблеми визначення та класифікації цінностей громадської діяльності. *Молодь в умовах нової соціальної перспективи*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Житомир, 2004р. С.342-344.

Світлана КАЛАУР

*Доктор педагогічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
svitlanakalaur@gmail.com*

Микола НАГОЛЮК

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
naholiuk111@ukr.net*

ПРОФЕСІЙНІ ЦІННОСТІ МОЛОДШОГО ПЕРСОНАЛУ ПРИКОРДОННИХ ВІДОМСТВ: ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ФОРМУВАННЯ

Сьогодні професійна підготовка персоналу відомств прикордонної та берегової охорони в країнах Європейського Союзу (далі – ЄС) відбувається на основі чітких та уніфікованих стандартів, основним з яких є Єдина програма підготовки співробітників європейських прикордонних відомств (ЄПП). Зокрема варто наголосити на тому, що дана програма, серед іншого, містить питання, які безпосередньо стосуються формування цінностей професійної діяльності європейських прикордонників, а також дотримання основоположних прав людини. Вагоме місце у даній програмі відведено дотримання стандартів європейського кодексу етики правоохоронців, а також національних норм етики прикордонників, вимог стандартів культури проведення прикордонних перевірок в пунктах пропуску через кордон та охорони протяжних ділянок кордону, акцентовано увагу також і на дотриманні правил здорового способу життя [1].

Відзначимо, що сучасні європейські прикордонники повинні демонструвати високий рівень сформованості професійно-важливих якостей, професіоналізму та оперативної сумісності. Вони повинні відрізнитись професіоналізмом, чесністю, неупередженістю, повинні володіти почуттям відповідальності, мати сформовану здатність ефективно працювати в стресових ситуаціях і володіти повагою до дотримання основоположних прав людини. Загалом, варто акцентувати увагу на тому,